

BIZKAIKO FORU ALDUNDIAREN HISTORIA. 1500-2014

Zuzendaria: Joseba Agirreazkuenaga Zigorraga Dr.

Argitaratzaileak: Joseba Agirreazkuenaga Zigorraga eta Eduardo J. Alonso
Olea, doktoreak

Autoreak: Dr. Joseba Agirreazkuenaga, Dr. Eduardo Alonso,
Dr. Alberto Angulo, Dra. Nieves Basurto, Lourdes Etxebarria,
Dr. Iñaki Garcia, Aritz Ipiña, Dr. Santiago Larrazabal,
Dr. Rafael Lopez, Dr. Fernando Martinez, Ramón Oleaga,
Dra. Susana Serrano, Dr. Mikel Urquijo, Dr. Mikel Zabalza

Bizkaiko Foru
Aldundia
Diputación
Foral de Bizkaia

BILBO 2014

AURKIBIDEA

HITZAURREA, José Luis Bilbao Eguren	9
SARRERA OROKORRA, Joseba Agirreazkuenaga eta Eduardo J. Alonso Olea doktoreak	11
AUTOREAK	15

1. KAPITULUA

Lurraldearen eraketa eta Bizkaiko esparru politikoak: VIII.-XV. mendeak. Iñaki García Camino doktorea	17
1. Espazioa	17
2. Bizkaia mugalde: VIII.-X. mendeak	19
3. Konderria: XI.-XII. mendeak	20
4. Bizkaiko Jaureria. Haroko etxea	25
5. Bizkaiko Jaureria. Trastamarako etxea	29
6. Laburrean	32

2. KAPITULUA

Espazioaren irudikapena historian: Bizkaia kartografian. Ramón Oleaga	33
1. Sarrera	33
2. Antzinako kartografia	34
3. Gure lurraldearen lehen aipuak Flandesko kartografoen lanetan	36
4. Kartografo zientifiko handia: Mercator eta haren ondorengoak	38
5. Austriako etxea eta kartografia. Pedro Texeiraren obra	41
6. Herbehereetako topografia-lanaren azkenak	42
7. 'Bertakoen' informazioan oinarritutako lehen Bizkaiko mapa. Tomás Lópezen mapa ..	44
8. Bizkaitarren janzkera XVIII. mendearen amaieran	47
9. Espainiako itsas kartografia XVIII. mendean. Tofiño eta gure kostaldearen lehenengo mapa zientifikoa	48
10. Geografia-hiztegiaren goraldia. Miñanoren eta Madoz-Coelloren obrak. Obra orokorrak ..	49
11. Bizkaiko aitzindariak	51
12. Bizkaia lehorreko kartografia zientifikoa Espainiara iristean. Coelloren Atlas	57
13. Bizkaia eta XIX. mendearen bigarren erdiko merkataritza-kartografia	58
14. Kartografia tematikoaren hasiera Bizkaian	61
15. Bizkaiko mapa topografikorantz. Diputazioaren bultzada	63
16. Ondorioak: Merkataritzarako Bizkaiko kartografia XX. mendean	68

3. KAPITULUA

Bizkaiko Diputazioaren jatorria: diputatu nagusietatik Diputazio Nagusira. Mikel Zabala Montoya doktorea	71
1. Sarrera	71
2. Jatorriaren aztarna bila	71
3. Lehen hamarkadako krisia	76
4. Ordenantzak direla eta ez direla	77
5. Ofizial bat eskumen bila	80
6. Hegemoniaren ordezkariak	83
7. Kargua finkatuz doa	84
8. Gobernuen zinak eta minak	86
9. Parte-hartzea, funtzionaltasunaren eta bazterketaren artean	89
10. Ordezpenak eta berrautaketak	92
11. Erakundeen geroa bidegurutzean	94
12. Hausteko zorian	97

13. Ekaitza baretuz doa	99
14. Alferrikako saialdia	100
15. Sistemaren finkatzea	102
16. Aro berri baterantz	105
17. Erreakzioaren porrota	106
18. Laburrean	108
4 KAPITULUA	
Bizkaiko Diputazio Nagusiaren eraketa eta garapena 1630eko Konkordiatik 1700era bitartean.	
Lourdes Etxebarria Orella	109
1. Sarrera: Diputazio Nagusiaren sorrera	109
2. Diputatu nagusien eginkizunak	110
3. Gobernu Unibertsaleko kide izateko eskakizunak	113
4. Hautespren-sistema	117
5. 1636tik mende-amaiera bitarteko diputatu nagusiak	120
6. Ondorioak	135
5 KAPITULUA	
Bizkaiko Diputazio Nagusia: Gerra- eta negoziazio-garaiak (1700-1750). Alberto Angulo Morales doktorea	
1. Gerra-garaiak	137
2. Gerra eta mugaren defentsa	139
3. Diputazioaren gobernugintza	142
4. Bizkaitarrak Gaztelan	145
5. Jaurerria Gortean eta San Ignazioren Anaidia	147
6. Euri gutxi, eta tabakorik sobera	154
7. Oreka hautsia: 1718ko matxinada	155
8. Arazoa konpontze-bidean: 1727ko hitzarmena	157
9. Foruen gorabeherak Madrilgo Gortean	158
10. 1748ko erreforma	159
6 KAPITULUA	
Bizkaiko Diputazio Nagusiaren sendotzea Lege Zaharraren azkenetan (1750-1808). Fernando Martínez Rueda doktorea	
1. Sarrera	163
2. Borboitarren erreformismoa, foru-erregimena eta Bizkaiko Diputazioa	164
3. Diputazioaren eskumenen hazkuntza	176
4. Diputazioaren eta korrejidorearen arteko harreman tirabiratsuak	180
5. Diputazioa eta toki-botereak: nagusitasun-lehia eta gatazka	185
6. Diputazioa eta Antzinako Errejimenaren krisia (1793-1808)	191
7. Laburrean	196
7. KAPITULUA	
Foru Ogasuna Aro Berrian (XVI.-XVIII. mendeak). Rafael López Atxurra doktorea	
1. sarrera	197
2. Erdi aroko jaurgio-fiskalitatea. jaunaren errentak Bizkaiko foruan	199
3. Bizkaiko jaurerriko erakunde	200
4. Erakunde komunen fiskalitatea	203
5. Jaurerriko altxor publikoaren kudeatzaileak	209
6. Bilketa-sistemak	214
7. Erakunde komunen gastuak	216
8. Ondorioak	223

8 KAPITULUA

Bi konstituzioren artean: Bizkaiko Konstituzioa eta Espainiako Konstituzioa. Foru Diputazioak eta Probintziako Diputazioak. Joseba Agirreazkuenaga doktorea	229
1. XIX. mendeko erronka sozialak eta ekonomikoak	231
2. Napoleonen ofentsiba eta Bizkaiko elitearen moldakortasuna: 1807-1810	233
3. Diputazio Nagusia Jose I.aren erregealdian (1808-1810): Bizkaiko Konstituzioa eztabaidagai	234
4. Administrazio napoleonikoak Bizkaiko Gobernu eta Bizkaiko Jaurreriko Probintzia Kontseilua sortu. 1810-1812	239
5. Bilbo 1812: Batzar Nagusiek Diputazio Nagusia berrezarri eta hautatu	241
6. Lehenengo Diputazio probintziala: 1813-1814	244
7. Bizkaiko Gobernu Unibertsaleko Diputazio Nagusia Monarkia absolutuaren garaian. 1814-1820	246
8. Foru Konstituzioaren ezabatzea eta Probintziako Diputazioaren eraketa (1820-1823)	261
9. Diputazio Nagusia, Bizkaiko "agintaritzak politiko, ekonomiko, eta militarra". Diputatu nagusiak errealisten gobernuaren garaian, 1823-1833	266
10. Aurrekontuaren kudeaketaren antolamendu administratiboa	282
11. Foru-administrazio publikoa: Diputazioaren, Erregimentu Nagusiaren eta Batzar Nagusien erabakiak eta dekretuak 1812tik 1877ra bitartean	285
12. Bizkaiko diputazioak gerra karlistan (1833-1839): diputazio bat bando bakoitzean	298
13. 1839ko urriaren 25eko Legea, 1837ko Konstituzioari erantsitako akta gehigarri bat	308
14. Foru-egokitzapenetatik (1844) foruen aboliziora (1876): foru-abertzaletasunaren finkapena	323
15. Finantza publikoak eta aurrekontuen kudeaketa: 1839-1877	347
16. Bide-sarearen eraikuntza, ekonomia sustatzeko tresna gisa	357
17. Bi alderdien armadentzako derrigorrezko maileguren eta hornikuntzen kitapena	363
18. Aurrekontuen politika eta modernizazio ekonomikoa, 1864-1877	364
19. Toki-ogasunen zorpetze eta porrota	371
20. Bizkaiko Foru Ogasunaren egoera Araba eta Gipuzkoako kasuen aldean. Ikuspegi orokorra	375
21. Konstituzioaren bermeak indargabetu zireneko aldia, 1876ko uztailaren 21eko Legea eta horren aplikazioa: Foru Aldundiaren indargabetzea 1877an	378

9 KAPITULUA

Bizkaiko Probintziako Diputazioa Kontzertu Ekonomikoaren erregimen ekonomiko-administratiboa. Eduardo J. Alonso Olea doktorea	385
1. Bizkaiko bitarteko Probintziako Diputazioa. 1877-1880	388
2. Bizkaiko Probintziako Diputazioa. 1880-1926	402
3. Bizkaiko Diputazioaren Kudeaketa Batzordeak. 1926-1937	438
4. Eskumenekin lotutako jardura: eginkizunak eta langileak	455

10 KAPITULUA

Bizkaiko Aldundiaren egoitzen arkitektura. Gernikako Batzar Etxetik Bilboko Kale Nagusiko Jauregia. Nieves Basurto doktorea	481
1. Sarrera	481
2. Arkitektura egitasmo berria Gernikarentzat	482
3. Antonio Etxebarria arkitektoa	483
4. Gernikako Batzar Etxea: Antonio Etxebarriaren egitasmoa	485
5. Bizkaiko Diputazioa Bilboko hirian	490
6. Behin betiko egoitzaren bila: Diputazioaren jauregia Bilboko zabalgunean	500

11 KAPITULUA

Bizkaiko Probintziako Diputazioko funtzionarioen garbiketa frankista. 1937-1940. Aritz Ipiña Bidaurrazaga	513
Sarrera	513
1. Garbiketa errepresio-eredu gisa	514

2. Garaipenaren ostean dator garbiketa	514
3. Garbiketa-prozesua	516
4. Garbiketaren ondorioak	518
5. Eskubide pasiboen aldeko borroka eta baliabideak	520
6. Ondorioak	521
12. KAPITULUA	
E Francoren diktadurapeko Probintziako Diputazioa (1937-1979). Eduardo Alonso Olea doktorea	523
1. 1937ko Kontzertu Ekonomikoaren ezeztatena eta horrek berehala izan zituen ondorioak	523
2. Probintziako Diputazioaren osaketa eta bilakaera Diktadura frankistan zehar	526
13. KAPITULUA	
Foru Aldundien eta Batzar Nagusien berrezarpena. José María Makua. Bizkaiko ahaldun nagusia (1979-1987). Santiago Larrazabal doktorea	551
1. Biografia labur bat	551
2. Lehenengo agintaldia Bizkaiko ahaldun nagusi gisa (1979-1983)	554
3. Bigarren agintaldia Bizkaiko ahaldun nagusi gisa (1983-1987)	563
14. KAPITULUA	
José Alberto Pradera Jauregi, Bizkaiko ahaldun nagusia(1987-1995). Susana Serrano Abad doktorea	571
1. Lehenengo agintaldia, 1987-1991	572
2. Bigarren agintaldia, 1991-1995	575
3. Berregituraketa eta berrindustrializazioa	577
4. Komunikazio- eta garraio-azpiegiturak eta zerbitzuak	579
5. Behe Nerbioiko Saneamendu Osoari buruzko Plana	582
6. Bilbo metropolitarra biziberritzeko lana	583
15. KAPITULUA	
Josu Bergara Etxebarria, Bizkaiko ahaldun nagusia (1995-2003). Mikel Urquijo Goitia doktorea	587
1. Lehenengo agintaldia Bizkaiko ahaldun nagusi (1995-1999)	589
2. Bigarren agintaldia Bizkaiko ahaldun nagusi (1999-2003)	593
16. KAPITULUA	
José Luis Bilbao Eguren, Bizkaiko ahaldun nagusia (2003-2015). J. Agirreazkuenaga doktorea eta Eduardo Alonso doktorea	597
1. Biografia	597
2. Foru-hauteskundeak eta gobernu-taldeak. 2003-2015	599
3. Ahaldun nagusiaren gogoetaren ideia nagusiak	603
4. Ahaldun nagusiaren agintaldien hasieran azaldutako gai eta programen ardatzak	604
5. Foru Aldundiaren 2003-2012ko kontuak	605
6. Ekonomia Ituna eta politika fiskala. 2003-2013	609
Azpioharrak	617
Abrebiaturak	655
Bibliografia	655
Eranskina: Ahaldun Nagusiak historian barrena	665